

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urinbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Matkarimova Sadoqat Maqsudovna</i> SHARQSHUNOS A.L.KUNNING XIVA XONLIGI ARXIV Hujjatlari saqlash va tadqiq qilishdagi xizmatlari	13-19
<i>Matyakubov Xamdam Xamidjanovich</i> MARKAZIY OSIYO SIVILIZATSIYALARI VA OROLBO'YI HUDUDIDAGI MADANIYATLAR O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR VA HAMKORLIK	20-24
<i>Raximov Bektosh, Pirmamatov Ramziddin</i> TURKISTONDA JADIDLARNING TA'LIM-TARBIYA TIZIMINI ISLOH QILISH BORASIDAGI HARAKATLARI TARIXIDAN	25-29
<i>Хуррамова Саодат Хабибовна</i> ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ РУССКИМИ УЧЕНЫМИ В СЕРЕДИНЕ XIX ВЕКА	30-37
<i>To'uchiyeva Dilnoza Ikrom qizi</i> ZOMIN TUMANINING XX ASRNING 80-YILLARIDAGI IJTIMOIIY, IQTISODIY VA MADANIY HAYOTI	38-44
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> AYOLLARNING SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN CHORA- TADBIRLAR VA BU BORADA O'ZBEKISTON TAJRIBASI	45-50
<i>Kanimkulov Olimjon, Xikmatova O'g'iloy</i> TUZNING QADIMDAN HOZIRGI KUNGACHA BO'LGAN TARIXI HAQIDA	51-54
<i>Tojiev Alisher Sultannazirovich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA XORAZM VILOYATIDA TURIZM SOHASI UCHUN KADRLAR TAYYORLASH MASALASI	55-60
<i>Bekbayev Bekjon</i> XX ASRNING BIRINCHI YARMIDA TOSHKENTDAGI QOZOQLAR TARIXIDAN	61-67
<i>Salayev Umrbek Kadambayevich</i> JANUBIY OQCHADARYO HUDUDIDA KECHGAN ETNIK JARAYONLAR TARIXI SAHIFASIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	68-71
<i>Ro'ziyeva Mashxura Abdimuminovna</i> LO'LILAR IJTIMOIIY HAYOTINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	72-78
<i>Turdiyeva Mohinur Ilhomjon qizi</i> ICHKI SAVDO QO'QON XONLIGI IQTISODIY TARAQQIYOTINING MUHIM OMILLARIDAN BIRI (1701-1876)	79-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Kazakov Olim Sabirovich</i> XIZMATLAR SOHASIDA BOSHQARUVNING YETAKCHILIK KONSEPSIYALARIDAN FOYDALANISH	85-89
---	-------

<i>Исламтудинова Дина Файзрахмановна</i> РАЗВИТИЕ ЭКСПОРТА В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ КОМПЛЕКСЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	90-98
<i>Alikulov Mehmonali Salahiddin o'g'li</i> QISHLOQ XO'JALIGIGA INVESTITSİYALARNI KENG JALB QILISHDA QISHLOQ XO'JALIGIGA YO'NALTIRILGANLIK INDEKSINING AHAMIYATI	99-106
<i>Omonov Akrom, Ruziyev Baxtiyor</i> O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI AKTIVLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI	107-113
<i>Tangirov Abduxolik, Nurmanov Sherzod</i> CHO'L-YAYLOVLARI EKOLOGIK HOLATI VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LARI	114-121
<i>Aliyarov Olim Abdug'aparovich</i> MULKIY SOLIQQA TORTISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI	122-132
<i>Komilov Bakhtiyorjon</i> UNLOCKING THE POTENTIAL OF E-COMMERCE LOGISTICS IN CENTRAL ASIA	133-144
<i>Djumanov Saitmurod Alibekovich</i> MAHSULOT TANNARXIGA KIRITILADIGAN XARAJATLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	145-150
<i>Yariyev Sherzod Shukurjanovich</i> DAVLAT SEKTORIDA AUDITNI RAQAMLASHTIRISH MASALALARI	151-155
<i>Matkarimov Feruz Bekturdiyevich</i> MINTAQADA TO'QIMACHILIK SANOATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH	156-160
<i>Xaydarova Durdona, To'xtayeva Moxinur</i> DAVLAT BUDJET DAROMADLARI TUSHUMI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	161-166
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Yusubov Jaloliddin Kadamovich</i> ABU NASR FOROBIYNING MA'NAVİY-AXLOQIY IDEALLARI VA ULARNING ZAMONAVIY IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLAR RIVOJIDAGI AHAMIYATI	167-175
<i>Nosirxo'jayeva Gulnora Abduqahhorovna</i> FOROBIY ASARLARIDA ADOLAT VA MA'NAVİY YUKSALISH MUAMMOLARI	176-179
<i>Xoliqov Yunus Ortiqovich</i> BAG'RIKENGLIK VA MILLATLARARO MADANIYAT — JAMIYAT TARAQQIYOTINING ASOSI	180-184
<i>Berdaliyeva Sevara</i> ANALYSIS OF VIEWS ON THE ORDERING OF SOCIAL LIFE IN THE WORK OF YUSUF KHOS KHAJIB "KUTADGU BILIG"	185-191
<i>Parpiyev Muhammadjon Tolibovich</i> SHARQ RENNESANSI KELIB CHIQISHINING IJTIMOYIY-FALSAFIY OMILLARI	192-197
<i>Yarashova Mohlaroyim Shuxrat qizi</i> IBN ARABIY "VAHDATUL VUJUD" TA'LIMOTINING FALSAFIY ASOSLARI VA AHAMIYATI	198-202

<i>Ulug'murodov Elyor Saydulloevich</i> ISLOM GNOSEOLOGIYASIDA RATSIONALIZM MUAMMOSI	203-206
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROT MAKONIDAGI TRANSFORMATSIYALASHUVNING DIALEKTIK MAZMUNI	207-213
<i>Xasanov Boburjon Hakimovich</i> EKSTREMISTIK FAOLIYATNING KELIB CHIQISH TARIXI VA TUSHUNCHALARI	214-219
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKKA SADOQAT – UMRBOQIY QADRIYAT	220-225
<i>Ismoilov Maxammadixon</i> HOZIRGI ZAMON EKOLOGIK MANZARASIDA DESTRUKTIV VA KONSTRUKTIV MUNOSABATLAR DIALEKTIKASI	226-230
<i>Shokirov Murod Rustamovich</i> YANGI O'ZBEKISTONDA QADRIYATLARNING QAYTA TIKLANISHI	231-234
<i>Hamroyev Saidjon Sanoyevich</i> YANGI O'ZBEKISTON STRATEGIYASIDA IJTIMOIIY ADOLATNING BARQAROR TARAQQIYOTNI TA'MINLASH ASOSI SIFATIDAGI O'RNI	235-239
<i>Sharopov O'lmasbek Shuhrat o'g'li</i> ZAMONAVIY OILADA BOLA TARBIYASINING ASOSIY OMILLARI (TARBIYA JARAYONIDA OTA-ONANING ROLI)	240-243
<i>Ulug'ov Jasur Nasirdinovich</i> INSON KAMOLATI: ISLOMIY QADRIYATLAR VA ULARNING IJTIMOIY HAYOTGA TA'SIRI	244-249
<i>Qodiraliyev Abror Tojimurot o'g'li</i> BOSHQARUVCHILIK FAOLIYATI SHARQ MUTAFAKKIRLARI QARASHLARI MISOLIDA	250-253
<i>Ibragimov Kudrat</i> XALQARO MUNOSABATLAR TIZIMIDA MARKAZIY OSIYONING YANGI MUSTAQIL DAVLATLARI	254-260
<i>Oripov Axmadjon Muxammadjonovich</i> VATANPARVARLIK TUSHUNCHASI SHAKLLARINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TALQINI	261-267
<i>Ibragimova Zulayxo Karimbayevna</i> RAHBAR AXLOQIY-ESTETIK KAMOLOTINING SHAKLLANISH JARAYONLARI VA ASOSIY KOMPONENTLARI	268-274
<i>Abdullayev A'zam Abdiyevich</i> YOSHLARDA IJTIMOIIY-IQTISODIY FAOLLIGI DIALEKTIKASI VA UNING AYRIM XUSUSIYATLARI	275-281
<i>Ochilov Azimjon Tuxtamishovich</i> IJTIMOIY QADRIYATLARNING DEFORMATSIYASI VA KORRUPSIYANING TARQALISHI	282-285

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Raxmanova Sarvinoz Alisherovna</i> SABR VA CHIDAMGA OID FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING SEMANTIK TAHLILI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	286-289
<i>Kaxarova Iroda Sidikovna</i> MODAL SO'ZLARDA SHARTLILIK VA TIPOLOGIK OMIL: SEMANTIK TURLANISH	290-296
<i>Babadjanova Nazokat Davronbekovna</i> "YUSUF VA ZULAYHO" DOSTONINING XALQ VARIANTLARI TAHLILI	297-302
<i>Sayidova Shakhruzoda Nasrulloevna</i> RELIGIOUS VIEWS OF THE CHARACTER OF AMIR TEMUR IN MUHAMMAD ALI'S WORK "ULUG' SALTANAT"	303-308
<i>Hatamova Kamola Toshmurod qizi</i> TIJORAT HUIJATLARI TILIDA TERMINOLOGIK LEKSIKA	309-316
<i>Ibodullayeva Dinora Bahramjanovna</i> TERMINOLOGIYANING O'ZBEK VA XORIJIY TILSHUNOSLAR TOMONIDAN O'RGANILISHI	317-321
<i>Otajonova Dildor Baxtiyarovna</i> SUD JARAYONIDA OLIB BORILADIGAN NUTQ FAOLIYATI MAHSULOTLARINING SUD-TIBBIY VA LINGVISTIK EKSPERTIZA TEKSHIRUVI	322-326
<i>Khasanov Mahmud Abdurakhmanovich</i> PHONOLOGICAL AND MORPHOLOGICAL INTERACTIONS AMONG THE LANGUAGES	327-331
<i>Xoshimova Oydina Shuxrat qizi</i> OLAMNING LISONIY MANZARASIDA NOMINATSIYANING O'RNI VA RANGLAR IFODASI	332-338
<i>Babayeva Iroda</i> THE CHARACTERISTICS OF NEWSPAPER HEADLINES IN TERMS OF THEIR STRUCTURE AND MEANING	339-342
<i>Fozilov Odil Yuldashevich</i> USE OF LOGICAL AND FIGURATIVE PERIPHRASES IN MODERN UZBEK LANGUAGE.....	343-346
<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> JADID DRAMALARIDA ISLOM MADANIYATI VA MILLAT TANAZZULI MASALALARI TALQINI (ABDULLA QODIRIYNING "BAXTSIZ KUYOV" DRAMASI MISOLIDA)	347-351
<i>Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna</i> TEZ AYTISHLARNING SINTAKTIK TUZILISH JIHATDAN TAHLILI	352-357
<i>Xamidova Sayyora Nurmatovna</i> KATEGORIYA SIFATIDA SHAKLLANGAN MODALLIK TURLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	358-363
<i>Mengboyev Azizbek Alijon o'g'li</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI MILLIY BAYRAM NOMLARINING CHOG'ISHTIRMA TADQIQI	364-368
<i>Hayitova Shohida Erkin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI OTA KONSEPTINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	369-373

<i>Xolboyeva Iroda Shuxrat qizi</i> SOMATIK KOMPONENTLI PROVERBIAL FRAZEOLOGIZMLARDA EKVIVALENTLIK MASALASI	374-378
<i>Saparniyazov Omirbek Nukusbayevich</i> MARK TVEN VA MUQIMIY ASARLARINI QIYOSIY O'RGANISH: ADABIY UMUMIYLIK VA USLUBIY O'ZIGA XOSLIGI	379-385
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Muxitdinova Firюза</i> КЛЮЧЕВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА	386-393
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> HUDUDLARNI ZONALASHTIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	394-403
<i>Tulaganova Gulchexra, Nurilloev Shavkat</i> INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH	404-414
<i>Yakubova Iroda Bahramovna</i> MUALLIFLIK SHARTNOMASINING MAZMUNI, TUZILISHI VA UNING ASOSIY SHARTLARI	415-419
<i>Obidov Tolibjon Avezxanovich</i> JINOIY SUD ISHLARINI YURITISH SOHASIDAGI O'ZARO HAMKORLIK MASALALARI	420-425
<i>Tuxtashev Sherzod Azimovich</i> JINOYAT ISHINI TO'XTATIB TURISHNING JABRLANUVCHI VA AYBLANUVCHI UCHUN HUQUQIY OQIBATLARI	426-430
<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARINI XALQARO ORGANLARDA HIMOYA QILISH MASALALARI	431-436
<i>Rahmatov Elyor Jumaboyevich</i> BOJXONA MA'MURIYATCHILIGINI ISLOH QILISHDA BOJXONA ORGANLARINING DAVLAT IQTISODIY VA HUQUQIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISHTIROKI	437-441
<i>Jumaniyozova Dilfuza Kamolovna</i> IJTIMOIY XAVF GURUHIGA KIRUVCHI YOSHLAR MUAMMOLARI YECHIMI: XORIY TAJRIBASI	442-447
<i>Shermatov Nuriddin</i> RAQAMLI ERADA SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV (3D PRINTING) TEKNOLOGIYALARI INTELLEKTUAL MULK HUQUQINING OBYEKTI SIFATIDA	448-455
<i>Juraeva Asal</i> EXECUTION OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRAL AWARDS	456-461
<i>Собиров Саидбек Махмудович</i> ДОКТРИНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ И ПРИКЛАДНЫЕ ВОПРОСЫ СУДЕБНОГО ПРИМЕНЕНИЯ И ТОЛКОВАНИЯ ОТДЕЛЬНЫХ НОРМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ	462-467
<i>Nurbayev Muzaffar Erkinovich</i> DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATI INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY DOKTRINASINI TAKOMILLASHTIRISH	468-478

<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQIY ASOSLARI: INTERNET TUSHUNCHASI	479-485
<i>Xabibullayev Azizillo Lutfullo o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKT VA INTELLEKTUAL MULK HUQUQI O'RTASIDAGI MUNOSABATLAR VA HUQUQIY MUAMMOLAR	486-491
<i>To'xtayev O'ktamjon Zarifjon o'g'li</i> MURAKKAB ASHYOLARNING O'ZIGA XOS BELGILARI, ULARNING HUQUQIY VA FALSAFIY MOHIYATI	492-500
<i>Yusupov O'ktambov</i> KORRUPSIYAVIY BITIM HAQIQIY EMASLIGINING FUQAROLIK-HUQUQIY OQIBATLARI	501-509
<i>Murodxonov Muhammadnur</i> XALQARO HUQUQNING TADRIJIY RIVOJLANISHIDA FUNDAMENTAL ASARLARNING O'RNINI	510-518
<i>Ёкубов Шухратжон, Эргашева Муниса</i> МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА В УЗБЕКИСТАНЕ: БАЛАНС МЕЖДУ МЕЖДУНАРОДНЫМИ СТАНДАРТАМИ И НАЦИОНАЛЬНЫМИ ОСОБЕННОСТЯМИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ	519-523
<i>Qudratillayev Xazratoli Zokirjon o'g'li</i> JINOIY FAOLIYATDAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISHNI TERGOV QILISH SOHASIDA XORIJIY DAVLATLAR VAKOLATLI ORGANLARI BILAN HAMKORLIK MASALALARI	524-530
<i>Umarov Abbosjon Asliddin o'g'li</i> SUG'URTA INSTITUTINING NAZARIY-HUQUQIY TAVSIFI	531-536
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> ПРАВО НА ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК СУБЪЕКТИВНОЕ ПРАВО ЛИЦ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ	537-542
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Ibraximov Sanjar Urunbayevich</i> AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA SPORTCHILARNING INDIVIDUAL XUSUSIYATLARI BILAN ZIDDIYATLI VAZIYATLARDAGI XULQ-ATVOR STRATEGIYALARI O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIGI	543-547
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYALAR SHAROITIDA YOSHLARNING AXBOROT XAVFSIZLIGI MADANIYATI VA MEDIAIMMUNITETINI TA'LIM JARAYONLARI ORQALI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	548-554
<i>Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich</i> 7-9 YOSHLI O'QUVCHILARNING HARAKAT SIFATLARINI HARAKATLI O'YINLAR VOSITALARI ORQALI RIVOJLANTIRISH	555-561
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINI O'QITISHDA TARMOQ TEKNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	562-569

<i>Xojimirzayeva Shaxnoza Shokir qizi</i> MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI INNOVATSION FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH JARAYONI	570-576
<i>Qodirov Azamat Muxriddinovich</i> IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABLAR YUQORI SINIF O'QUVCHILARINING INGLIZ TILI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MATN O'QISH MALAKASI VA KOMMUNIKATIV YO'NALGAN O'QISH MASHQLARINING AHAMIYATI XUSUSIDA	577-582
<i>Тлеумуратова Абадан Бекбановна</i> ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ	583-585
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> TALABALAR TA'LIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR	586-592
<i>Mamaziyyayev Oblaberdi</i> OLIY TA'LIMNING NEMIS TILI DARSLARIDA GRAMMATIK TARJIMA METODIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI	593-598
<i>Isoqov Murod Madaminjonovich</i> YOSHLAR JAMOAT TASHKILOTLARIDA IJTIMOYIY KAPITALNI SHAKLLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIY MODELLARI	599-605
<i>Nasriddinova Hulkar Komiljonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKANI O'QITISHNING HOZIRGI HOLATI	606-610
<i>Allayeva Hafiza Rustam qizi</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QITISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI	611-614
<i>Raxmonberdiyeva Oygul Rayimjonovna</i> AKADEMIK QALAMTASVIR MASHG'ULOTLARIDA TALABALARGA INSON PORTRETINI ISHLASH METODIKASI	615-621
<i>Xo'jaqulov Ro'zibek Ilhomjon o'g'li</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARIDA KASBIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA RANGTASVIR FANINING AHAMIYATI	622-625
<i>Elova Sitara Axmatkulovna</i> QISQA MASOFALARGA YUGURUVCHILARNI TEXNIK TAYYORGARLIGINI SHAKLLANISH DARAJASI	626-629

Received: 25 January 2025
Accepted: 1 February 2025
Published: 10 February 2025

Article / Original Paper

ADVANTAGES OF USING THE GRAMMATICAL TRANSLATION METHOD IN GERMAN LANGUAGE LESSONS IN HIGHER EDUCATION

Mamaziyayev Oblaberdi

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of World Languages,
Kokand University

Abstract. This article examines the advantages of using the grammar translation method in teaching German in higher education. The grammar translation method is an effective approach for helping students master grammatical rules and develop translation skills. The research findings indicate that this method is particularly beneficial in the early stages of language learning, as it enables students to understand complex grammatical structures and apply them in written exercises. However, a key limitation of this method is its lack of effectiveness in developing oral communication skills. Therefore, this study also explores the importance of integrating the grammar translation method with communicative approaches. Based on the obtained results, practical recommendations for improving the effectiveness of German language instruction are provided.

Keywords: grammar translation method, German language, higher education, language teaching methodology.

OLIY TA'LIMNING NEMIS TILI DARSLARIDA GRAMMATIK TARJIMA METODIDAN FOYDALANISH AFZALLIKLARI

Mamaziyayev Oblaberdi,

Filologiya fanlari nomzodi,
Qo'qon universiteti Jahon tillari kafedrasida dotsenti

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'limda nemis tili darslarida grammatik tarjima metodidan foydalanishning afzalliklari o'rganilgan. Grammatik tarjima metodi talabalar uchun grammatik bilimlarni puxta o'zlashtirish va tarjima ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali usul hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bu metod orqali talabalar murakkab grammatik tuzilmalarni oson o'zlashtirishi va ularni yozma hamda tarjima faoliyatida qo'llashi mumkin. Biroq, grammatik tarjima metodining asosiy kamchiligi og'zaki muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda yetarli darajada samarali emasligidir. Shu sababli, maqolada ushbu metodni kommunikativ yondashuv bilan integratsiya qilishning ahamiyati ham tahlil qilingan. Olingan natijalar asosida grammatik tarjima metodining samaradorligini oshirish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: grammatik tarjima metodi, nemis tili, oliy ta'lim, til o'qitish metodikasi.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I2Y2025N94>

Kirish. Oliy ta'lim tizimida nemis tilini o'qitishda samarali metodlarni qo'llash o'quv jarayonining muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Shunday metodlardan biri – grammatik tarjima metodidir. Ushbu yondashuv asosan til tizimini tushuntirish, grammatik qoidalarni aniq bayon qilish va matnlarni tarjima qilish orqali o'rgatishga asoslanadi. Tarixan ushbu metod klassik tillarni o'rgatishda keng qo'llanilgan bo'lsa-da, hozirgi kunda ham xorijiy tillarni, xususan, nemis tilini o'rgatishda samarali hisoblanadi. Grammatik tarjima metodi o'quvchilarga tilning tuzilishini chuqur anglash imkonini beradi, bunda ularning grammatik

bilimlari mustahkamlanadi va tarjima qilish ko'nikmalari rivojlanadi [1;13]. Nemis tilini o'rganish jarayonida grammatik tarjima metodining bir qator afzalliklari mavjud. Birinchidan, ushbu metod aniq grammatik qoidalarni tushuntirishga yo'naltirilgan bo'lib, bu o'quvchilarga murakkab grammatik strukturalarni o'zlashtirishda katta yordam beradi. Ikkinchidan, tarjima asosida o'qitish orqali o'quvchilar tilning sintaktik va semantik xususiyatlarini yaxshi tushunib boradilar. Chang (2011) o'z tadqiqotida grammatik tarjima metodi va kommunikativ yondashuvni taqqoslab, grammatik tarjima metodining lingvistik bilimlarni shakllantirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi [1;13]. Ushbu metod yordamida o'quvchilar nemis tilida so'z birikmalarini to'g'ri qo'llash, jumlarlar tuzish va ularning ma'nolarini chuqur anglash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Tarjima qilish jarayonida o'quvchilar ona tili va nemis tili o'rtasidagi farqlarni tushunishadi, bu esa ularga lingvistik tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Elmayantie (2015) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, grammatik tarjima metodidan foydalanish o'quvchilarning lingvistik mantiqiy fikrlash qobiliyatini oshirishda samarali hisoblanadi [2;125]. Shuningdek, nemis tili o'qitishda grammatik tarjima metodidan foydalanish bo'lg'usi o'qituvchilarning grammatik va tarjima ko'nikmalarini shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Xasanova (2024) ta'kidlaganidek, nemis tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida grammatik tahlil qilish va tarjima metodlari bilan ishlash muhim sanaladi [3;5]. Ushbu metod o'qituvchilarning til strukturasi haqidagi bilimlarini mustahkamlash bilan birga, ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatlarida sifatli ta'lim berishlariga ham asos yaratadi.

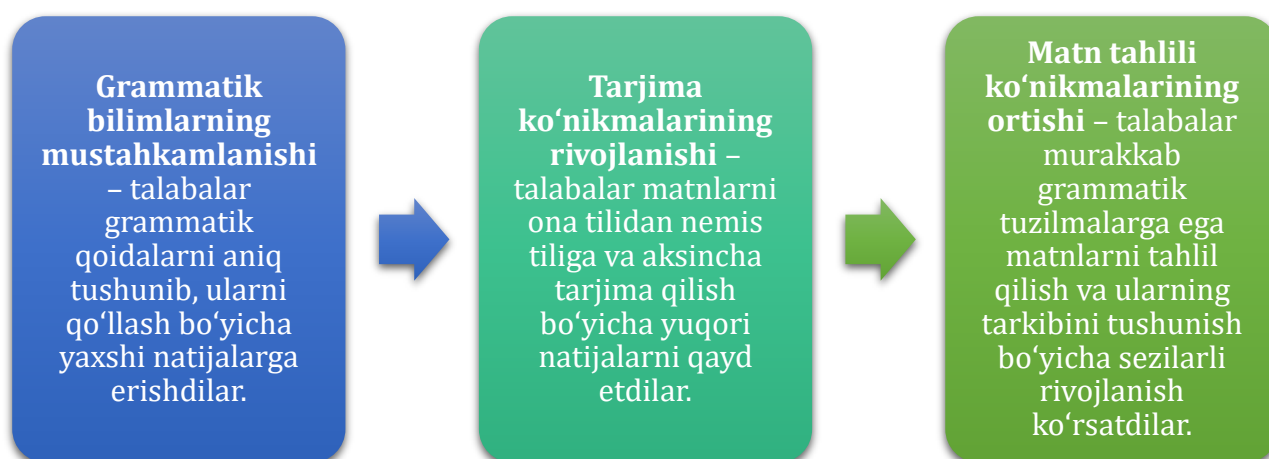
Adabiyotlar tahlili. Grammatik tarjima metodi haqida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu metod til o'rganishda lingvistik bilimlarni puxta shakllantirishga xizmat qiladi. Chang (2011) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarda ushbu metodning an'anaviy ta'lim jarayonidagi samaradorligi tahlil qilingan bo'lib, tadqiqot natijalari grammatik bilimlarni mustahkamlash uchun tarjima asosidagi yondashuv muhim ekanligini ko'rsatadi [1;13]. Elmayantie (2015) esa o'z tadqiqotida grammatik tarjima metodining zamonaviy xorijiy til o'qitish uslublari orasidagi o'rnini tahlil qilgan. Uning tadqiqot natijalariga ko'ra, ushbu metod o'quvchilarning grammatika va tarjima ko'nikmalarini rivojlantirish bilan birga, ularning yozma va og'zaki nutqini shakllantirishda ham foydalidir [2;125]. Nemis tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida grammatik tahlil va tarjima metodlaridan foydalanish muhimligi haqida Xasanova (2024) o'z tadqiqotida ta'kidlab o'tgan. Unga ko'ra, grammatik tarjima metodidan foydalangan holda xatolarni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish o'qituvchilarning tilga bo'lgan nazariy va amaliy yondashuvini kuchaytiradi [3;5]. Bundan tashqari, Pulatova (2024) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar xorijiy til o'qitish metodikasining rivojlanish bosqichlarini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, unda grammatik tarjima metodining til o'rgatish jarayonidagi tarixiy ahamiyati ham yoritib berilgan [4;213]. Ushbu tadqiqot grammatik tarjima metodining qadimiy yondashuv bo'lishiga qaramay, hozirgi kunda ham samarali qo'llanilayotganligini ko'rsatadi. Ritamova (2020) esa tarjima metodlarining o'zgarishi va rivojlanishi haqida tadqiqot olib borgan. U grammatik tarjima metodi bilan bog'liq transformatsion metodlarni o'rganib chiqib, tarjimaning turli uslublari til o'rganishda qanday ta'sir ko'rsatishi mumkinligini tahlil qilgan [5;3]. Ushbu tadqiqotlar grammatik tarjima metodining xorijiy tillarni, ayniqsa, nemis tilini o'rganishda hali ham dolzarb usul ekanligini tasdiqlaydi.

Metodlar. Ushbu maqolada nemis tili darslarida grammatik tarjima metodidan foydalanish samaradorligini tahlil qilish uchun nazariy va empirik tadqiqot usullari qo'llanildi.

Avvalo, mavjud ilmiy adabiyotlar, jumladan, grammatik tarjima metodining afzalliklari va kamchiliklari haqida olib borilgan tadqiqotlar o'rganildi. Shuningdek, nemis tili ta'lim jarayonida ushbu metoddan foydalanish bo'yicha ilg'or tajribalar tahlil qilindi. Empirik tadqiqot sifatida, grammatik tarjima metodidan foydalanayotgan o'qituvchilar va talabalar bilan suhbatlar tashkil etildi. Shuningdek, nemis tili darslarida grammatik tarjima metodining ta'sirini baholash uchun amaliy kuzatuvlar o'tkazildi. Olingan ma'lumotlar asosida grammatik tarjima metodining o'quv jarayoniga ta'siri, uning samaradorligi va amaliy qo'llanilishining ijobiy hamda salbiy jihatlari tahlil qilindi. Ushbu usullar yordamida grammatik tarjima metodining oliy ta'limda nemis tilini o'rgatish jarayonidagi o'rni baholandi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari grammatik tarjima metodining oliy ta'limda nemis tili darslarida qo'llanilishi o'quvchilarning grammatika va tarjima ko'nikmalarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Empirik kuzatuv va suhbatlar natijasida ushbu metod talabalar uchun bir qator afzalliklarni taqdim etishi aniqlangan bo'lsa-da, ba'zi cheklovlari ham mavjudligi aniqlandi. Tadqiqot jarayonida grammatik tarjima metodi bilan o'qitilgan talabalar va kommunikativ yondashuv asosida ta'lim olgan talabalar natijalari solishtirildi.

1. Grammatik tarjima metodining talabalarga ta'siri. Grammatik tarjima metodidan foydalanilgan guruhlarda talabalar asosan quyidagi jihatlarda ijobiy natijalarga erishdilar:

1-rasm. Grammatik tarjima metodining talabalarga ta'siri

Ushbu natijalarni tasdiqlash maqsadida grammatik tarjima metodidan foydalangan va kommunikativ yondashuv asosida o'qigan talabalar natijalari taqqoslandi. Quyidagi jadval grammatik bilimlarni o'zlashtirish darajasini ko'rsatadi.

1-jadval. Grammatik bilimlarni o'zlashtirish natijalari (%)

Guruhlar	0–49% (past)	50–69% (o'rtacha)	70–89% (yaxshi)	90–100% (a'lo)
Grammatik tarjima metodidan foydalangan talabalar	5%	20%	45%	30%
Kommunikativ yondashuv asosida o'qigan talabalar	10%	35%	40%	15%

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, grammatik tarjima metodi asosida ta'lim olgan talabalar orasida grammatik bilimlarni yuqori darajada egallaganlar soni sezilarli darajada ko'proq. Xususan, ushbu guruhda 70–100% oraliqda baho olgan talabalar jami 75%ni tashkil etgan

bo'lsa, kommunikativ yondashuv asosida o'qigan talabalar orasida bu ko'rsatkich 55%ni tashkil etadi.

2. Tarjima ko'nikmalarining rivojlanishi. Tarjima ko'nikmalarini o'rganish uchun talabalar ikkita guruhga ajratildi. Birinchi guruh grammatik tarjima metodi asosida, ikkinchi guruh esa kommunikativ yondashuv asosida ta'lim oldi. Talabalarga matn tarjima qilish vazifasi berildi va natijalar quyidagi jadvalda keltirilgan.

2-jadval. Tarjima sifatining baholanishi (%)

Guruhlar	Past (0–49%)	O'rtacha (50–69%)	Yaxshi (70–89%)	A'lo (90–100%)
Grammatik tarjima metodidan foydalangan talabalar	7%	25%	43%	25%
Kommunikativ yondashuv asosida o'qigan talabalar	15%	40%	35%	10%

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, grammatik tarjima metodidan foydalangan talabalar orasida yaxshi va a'lo baho olganlarning ulushi 68%ni tashkil etdi, bu esa kommunikativ yondashuv asosida o'qigan talabalar orasidagi 45%lik ko'rsatkichdan yuqori. Ayniqsa, a'lo darajadagi tarjima natijalari grammatik tarjima metodidan foydalangan talabalar orasida sezilarli ko'p bo'ldi.

3. Grammatik tarjima metodining cheklovlari. Tadqiqot davomida grammatik tarjima metodining ayrim cheklovlari ham aniqlandi:

- **Nutq ko'nikmalarining yetarli rivojlanmasligi** – talabalar grammatik jihatdan to'g'ri gaplar tuzgan bo'lsa-da, ularni og'zaki nutqda ishlatishda qiyinchiliklarga duch kelishdi.
- **Kommunikativ yondashuv yetishmovchiligi** – talabalar suhbat davomida o'z fikrlarini erkin ifodalashda muammolarga duch keldilar.
- **Ijodiy yondashuvning cheklanishi** – grammatik tarjima metodidan foydalanadigan talabalar ko'proq grammatik qoidalarga asoslangan holda gap tuzishgan, lekin erkin muloqotga kamroq e'tibor qaratishgan.

Shu sababli, grammatik tarjima metodining kamchiliklarini bartaraf etish uchun uni kommunikativ yondashuv bilan integratsiyalash tavsiya etiladi.

Tadqiqot davomida talabalar va o'qituvchilar bilan suhbatlar tashkil qilindi. Talabalar grammatik tarjima metodi orqali tilning tuzilishini yaxshi tushunishlarini ta'kidladilar. Ularning fikricha, ushbu metod matnni chuqur tahlil qilish va grammatik bilimlarni mustahkamlash uchun juda foydali. Biroq, ba'zi talabalar ushbu yondashuv og'zaki nutqni rivojlantirish uchun yetarli emasligini qayd etdilar. O'qituvchilarning fikricha, grammatik tarjima metodi o'quvchilarga murakkab grammatik tuzilmalarni tushuntirishda samarali hisoblanadi. Ularning aksariyati ushbu metoddan foydalanish zarur deb hisoblashadi, lekin uni kommunikativ yondashuv bilan birgalikda qo'llash muhimligini ta'kidladilar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, grammatik tarjima metodi grammatik bilimlarni mustahkamlash va tarjima ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Ushbu metoddan foydalangan talabalar grammatik bilimlarni yaxshiroq o'zlashtirib, tarjima ko'nikmalarini rivojlantirishda yaxshi natijalarga erishdilar. Biroq, metodning asosiy kamchiligi sifatida nutq va kommunikativ ko'nikmalarining yetarli rivojlanmasligi aniqlandi. Shu sababli, grammatik tarjima metodidan foydalanishda uni kommunikativ yondashuv bilan birgalikda qo'llash tavsiya etiladi. Bu esa

talabalar grammatik bilimlarini mustahkamlash bilan birga, ularning ogʻzaki va yozma nutqini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, grammatik tarjima metodi oliy taʼlimda nemis tilini oʻrgatishda sezilarli afzalliklarga ega. Xususan, talabalar grammatik qoidalarini puxta oʻzlashtirib, tarjima koʻnikmalarini rivojlantirishga erishdilar. Ushbu metod ayniqsa, til oʻrganishning ilk bosqichlarida qoidalarini tushunish va ularni yozma shaklda qoʻllashda foydali ekani kuzatildi [1;13]. Shu bilan birga, ushbu yondashuv oʻquvchilarning analitik tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi, chunki ular til tuzilishini chuqur oʻrganishga majbur boʻladilar.

Biroq, metodning baʼzi kamchiliklari ham aniqlandi. Asosiy muammolardan biri talabalar ogʻzaki muloqotda sustroq harakat qilishlari boʻldi. Kuzatuvlar shuni koʻrsatdiki, grammatik tarjima metodidan foydalangan guruhlarda talabalar grammatik jihatdan toʻgʻri gaplarni tuzgan boʻlsalar ham, ularni tabiiy muloqotda ishlatishda qiyinchiliklarga duch kelganlar. Bunday muammolar, ayniqsa, erkin suhbat va interaktiv mashgʻulotlarda yaqqol namoyon boʻldi [2;125]. Shuningdek, metodning oʻquv jarayoniga taʼsiri oʻqituvchi yondashuviga bogʻliq ekanligi kuzatildi. Tajribali oʻqituvchilar grammatik tarjima metodidan foydalangan holda, uni kommunikativ metodlar bilan uygʻunlashtirishga harakat qilganlar. Bunday yondashuv grammatik bilimlarni oshirish bilan birga, amaliy qoʻllash imkoniyatlarini ham yaratadi. Aksincha, faqat grammatik tarjima metodiga tayanilgan darslarda talabalar passiv holatda boʻlishgani va mustaqil nutqiy faolliklari pastroq ekani kuzatildi. Muhokamalar shuni koʻrsatadiki, grammatik tarjima metodi mustaqil holda qoʻllanganda ayrim kamchiliklarga ega boʻlsa-da, uni kommunikativ yondashuv bilan integratsiyalash orqali dars samaradorligini oshirish mumkin. Shu sababli, oʻqituvchilarga grammatik tarjima metodidan foydalanishda uni zamonaviy til oʻqitish metodikalariga moslashtirish tavsiya etiladi. Bu esa nafaqat talabalar grammatik bilimlarini mustahkamlashga, balki ularning muloqot koʻnikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot oliy taʼlim muassasalarida nemis tili darslarida grammatik tarjima metodidan foydalanish samaradorligini oʻrganishga bagʻishlandi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, grammatik tarjima metodi talabalar grammatik bilimlarini mustahkamlash va tarjima koʻnikmalarini rivojlantirishda muhim oʻrin tutadi. Ushbu metod orqali talabalar murakkab grammatik tuzilmalarni chuqur tushunib, ularni yozma va tarjima amaliyotida qoʻllash imkoniyatiga ega boʻladilar.

Biroq, grammatik tarjima metodining asosiy kamchiliklaridan biri talabalar nutqiy faoliyatining yetarlicha rivojlanmasligi boʻldi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ushbu metod grammatik bilimlarni oʻzlashtirishda samarali boʻlsa-da, erkin suhbat va ogʻzaki muloqot koʻnikmalarining rivojlanishiga kamroq taʼsir koʻrsatadi. Shuning uchun, faqat grammatik tarjima metodiga tayanish talabalar nutqiy faolligini oshirishda yetarli natija bermasligi mumkin.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. **Integrativ yondashuv** – grammatik tarjima metodini kommunikativ yondashuv bilan uygʻunlashtirish orqali talabalar nutqiy faoliyatini rivojlantirishga eʼtibor qaratish lozim.
2. **Amaliy mashgʻulotlar** – tarjima mashqlarini erkin muloqot va roʻyxatga olinmagan dialoglar bilan boyitish talabalar uchun foydali boʻladi.

3. **O'qituvchilarning metodik yondashuvi** – o'qituvchilar grammatik tarjima metodidan foydalanishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan boyitilgan yondashuvlarni qo'llashlari kerak.

Umuman olganda, grammatik tarjima metodi nemis tilini o'rgatish jarayonida samarali bo'lib, ayniqsa, grammatik qoidalarni o'zlashtirish va tarjima ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Biroq, ushbu metodning kamchiliklarini bartaraf etish uchun uni kommunikativ va innovatsion metodlar bilan uyg'unlashtirish lozim. Shu tariqa, talabalar nafaqat grammatik bilimlarni mustahkam o'zlashtiradilar, balki amaliy nutqiy ko'nikmalarini ham rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Chang, S. C. (2011). A contrastive study of grammar translation method and communicative approach in teaching English grammar. *English language teaching*, 4(2), 13.
2. Elmayantie, C. (2015). The use of grammar translation method in teaching English. *Journal on English as a FOREIGN language*, 5(2), 125-132.
3. Xasanova, O. (2024). BO'LAJAK NEMIS TILI O'QITUVCHILARIDA XATOLARNI TAHLIL QILISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI. *Farg'ona davlat universiteti*, (1), 5-5.
4. Пулатова, Д. А. (2024). ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО. *Журнал гуманитарных и естественных наук*, (16 [2]), 213-221.
5. Рустамова, Д. А. (2020). ТРАНСФОРМАЦИОННЫЙ МЕТОД ПРИ ПЕРЕВОДЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА. *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА*, 3(3).
6. Mamadjanova, M. U., & qizi Xomidova, M. S. (2023). GRAMMAR TRANSLATION METHOD: EXPLORING ADVANTAGES AND DISAVANTAGES. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(17), 309-311.
7. Nizomova, Z. (2022). THE EFFECT AND ADVANTAGES OF USING GRAMMAR TRANSLATION METHOD TO ON LEARNING AS A FOREIGN LANGUAGE. *Development of pedagogical technologies in modern sciences*, 1(6), 59-61.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).